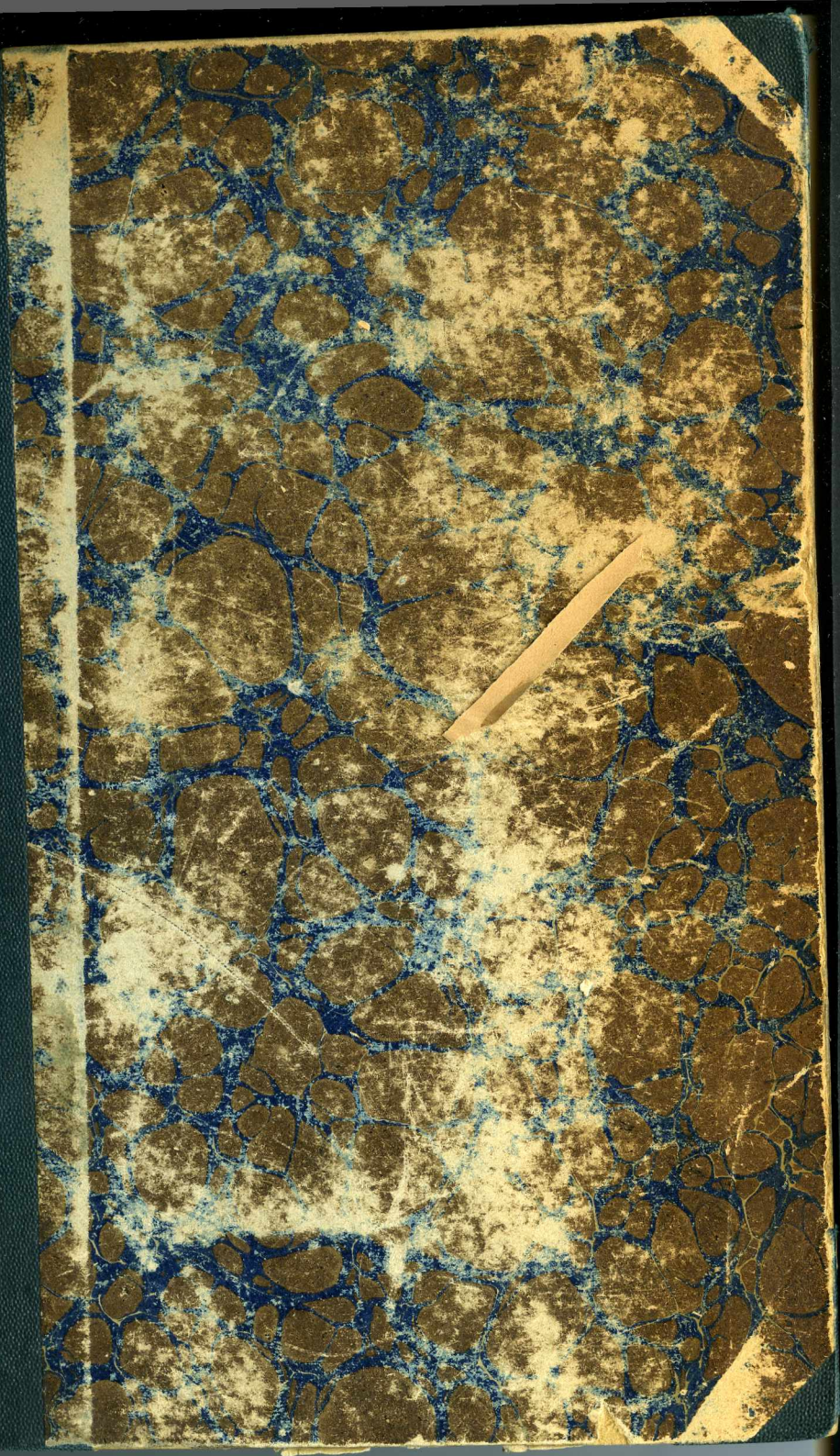

Politikai
röpiratok.

156.

156
1396 A

VASÁRNAP NYUGALOMNAK NAPJA.

BESZÉLGETÉS

A VASÁRNAP MEGSZENTELÉSÉRŐL HAZÁNK FÖLDMIVESEI KÖZT.

IRTA

ZSIGMOND SÁNDOR

- H.-SZOBOSZLÓI REFORM. LELKÉSZ.

—•◀▶—

KIADTA AZ ALSÓ-SZABOLCS-HAJDUKERÜLETI REFORM-EGYHÁZ-
MEGYE LELKÉSZ-EGYLETE.

13.

—▶◀—

DEBRECZEN.

NYOMATOTT A VÁROS KÖNYVNYOMÓJÁBAN.
1879. N.

Ára 10 kr.

A
VASÁRNAP NYUGALOMNAK NAPJA.

BESZÉLGETÉS

A VASÁRNAP MEGSZENTELÉSÉRŐL HAZÁNK FÖLDMIVESEI KÖZT.

IRTA

ZSIGMOND SÁNDOR

H.-SZOBOSZLÓI REFORM. LELKÉSZ.

KIADTA AZ ALSÓ-SZABOLCS-HAJDUKERÜLETI REFORM-EGYHÁZ-
MEGYE LELKÉSZ-EGYLETE.

DEBRECZEN.

NYOMATOTT A VÁROS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1879. N.

Megemlékezzél a szombat napról,
hogy azt megszenteljed!

II. Mózes 20. rész 8. vers.

DEBALLAGI MÓR.

Szép nyári nap volt, ugy július vége felé. — Olyan nap, melyen aki akarta, két napi munkát is végezhetett. — Dolgozott is, aki kezét, lábát birta, hogy bevégezhesse az aratást azon a héten. — A jövő hétre ne maradjon semmi, — mondá néhány gazda, mert esőt mond a kalandárium.

Bármily szép volt azonban a nap, tartott legyen bár 16 óráig, mégis csakugyan végének kellett egyszer lenni s így végének kellett lenni a munkának is. — Valóban áldott a természet folyása e tekintetben! Egy napi munkának úgy meg van a terhe, hogy végtelenül jól esik estve letenni a testet, hogy kipihenve a fáradságot, ujjult erővel foghasson a másnapi munkához.

Daczára azonban annak, hogy velem együtt ugy gondolkozott sok gazda, hogy munka után édes a pihenés: mégis, valami 15-en vagy 20-an, nem siettünk a napi fáradság után pihenésre fordítani az éjszakát. — Ki lóra, ki szekérre kapott s a nagy bunda ölelő karjai helyett, egy csinos fás tanya felé ügetett vagy hajtatott el, melynek gazdája, egy községünkben mindenki által tisztelt s becsült barátunk: Kis Jakab, épen akkor s tanyáján tartá meg nevenapját.

És jól mulattunk! A komának jó felesége oly izletes pörköltet készített ez estve, hogy ha remekelniie kellett volna — a gazdasszonyiségben, még akkor sem csinálhatta volna jobban. — (És egyebet nem is csinált s jól tette! Bár utánoznák aszszonyaink s ne adnának egy-egy összejövetelkor annyiféle ételt élénk, hogy végig evésük nem élvezet, hanem valóságos teher.) Aztán volt egy kis ital is. — Tiszta, jó, bár kissé savanyu kerti bor, mely mellett felemelgettük poharunkat, éltetve a gazdát családjával s éltetve aztán egyenként magunkat is.

Ugy 11—12 óra közt azonban majd vége lett a mulatságnak, sőt majd hogy meg nem haragudtunk néhányan egymásra.

Ugyanis, egy gazda társunk, még pedig tekintélyes, szorgalmas gazda, kit mindenki kitűnő gazdaságáról s jóterményeiről ismert, poharat emel s azt mondja, hogy: „atyámfiak! férfiak! ideje, hogy jámbornak mondjuk a gazdát; hagyjuk pihenni őt is, hogy pihenhessünk magunk is, mert holnap is nap, és nagy a munka idő.”

Micsoda? kiálték én. — Talán bizony András bátyám fogja már ezután kiszabni az időt, meg a jókedvet? Azért sem megyünk kivilágos-viradtig! Ugy-é, kedves gazduram!

Ugy van, ugy, jól mondja kedves öcsém! Mulassunk! monda a házigazda jó kedvvel.

Láttam, hogy rosszul esik András bácsinak felszólalásom. — Szólott:

Kedves öcsém! ne gondold, hogy én nem szeretnék jóbarátim szép körében időzni. — Azt se hidd, hogy én, az általunk most megtisztelt jó barátunkat ne szeretném s becsülném ugy, mint te, vagy bármelyikőtök. — De lásd, én ugy gondolkozom, hogy ideje vagyon mindennek. — Ideje vagyon az aratásnak és a vetésnek; most az aratásnak vagyon.

Igaz, igaz! mondék. — Idéje vagyon mindennek. — Ennek a névnapnak is. — És pajkosan egy nótát kezdék, melyben épen Jakab napról van szó.

A társaság teljes jó kedvvel ismételte a nótát, ami aztán már ugy félig-meddig rosszul is esett András bácsinak.

Ismét szólott:

Jól van jól, no! Ideje vagyon e névnapnak is. — De én tudom, hogy Jakab kománk nem veszi rossz néven, nem is vette soha, ha neve estéjéről korábban távozzunk. — Most nyár van, s ha valaha igaz, ugy most igaz az igazán, hogy a gazda szeme felér két napszámmal. — Én tehát azt mondom, hogy kedves Jakab kománk iránt tiszteletünket és szeretetünket ugy mutat,

juk ki legjobban, ha nem veszítettjük el vele azt a drága holnapi napot s ő is csak akkor fog minket becsülni, ha nevenapja révén nem merülünk korhelységbe. Megmondtam.

S ezzel indulni készült. — Azonban engemet nem olyan fában ringattak, hogy András bácsinak megengedjem azt, hogy szárazon vigye el komolyságát, melylyel jó kedvünket elrontani készült. — Belekötöttem.

Tudja-é, kedves András bátyám! mondék, hány nap van egy hétben?

Tudom fiam! hogy ne tudnám; hat nap!

No bizony, akkor nem neveznék hétnek?

A hetedik nap öcsém! nem a tied, az az Uré!

Elhiszem. — Meg is adom ha úgy jön; de mikor szükségem van a hetedik napra, bizony azt mondom, amit a hősnek mondtak: ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel. — Én is megtudom toldani a munkás hat napot a hetedikkel.

De már ez kihozta András bátyámat türelméből. — Komolyan felém fordult s ugyancsak keményen kiálta rám:

Hazudsz öcsém! hazudsz. Te még sohasem toltad meg a hat munka napot a hetedikkel; hanem igenis, megloptad azt munkatársaidtól, hogy az elhevert vagy elmulatott napot némileg kipótolhasd. — Épen ebben vagytok ti gazdák, igaztalanok a föld népe iránt. — Magatok a helyett, hogy résen állnátok, nem egyszer elkorhelykedtek s aztán az elmaradt munkát a szegény munkáson az által veszitek be, hogy megfosztjátok őt a hetedik nap nyugalmától.

Kezdtem melegedni. — Már pedig mikor kissé melegedni kezdek, rendszerint goromba vagyok. — Ugy is lett, goromba lettem.

Ugyan kedves uram! ki tette kigyelmedet mi közöttünk bíróvá, hogy olyan nagyon leczkértet? Válogassa meg szavait s engem hazudozással ne sértegessen.

Olyan haragos arcot csináltam, hogy szomszédaim csak úgy huzództak mellőlem.

Ki tett bírónak köztetek? Ne sértessetek hazudozással? kérdé meglehetősen gunyosan András bácsi. — Hát mit is mondtál te édes öcsém? Talán azt mondtad, hogy ha a munka sürges, és vasárnap dolgozni vagy kénytelen, akkor is csak magad dolgozol, cselédeid pihennek s én azt mondtam: nem igaz, mert magad nem dolgozol, csak cselédeidet dolgoztatod?! Avagy talán azt mondtad, hogy te a hetedik napon is dolgoztatván, azért csak oly istenfélő vagy, mint aki vasárnap Istenházában járt s én azt mondtam: nem igaz, mert aki vasárnap dolgozik, az magához sem jó, családjához sem jó, Isten iránt sem hálás..

András bátyám! azt mondom, hogy...

Nem tudtam többet mondani. — Elfojtott a harag. — Engem, ki fiatal gazda létemre a legtöbb földdel bírok, engem, kinek 3 hold föld örökségemmel többem van, mint András bátyámnak — igaz, hogy ő azt, a mié van, maga szerezte, én pedig csak úgy örököltam — engem így megszegyeníteni! — Feltettem magamban, hogy vissza adom a tromfot; hiszen iskolákat jártam én és sok helyen megfordultam nem egyszer.

Elhallgattál kedves öcsém! nem mondtad ki, amit akartál. — Lásd, én kimondtam, mit akartam s mert te nem szólasz, azt hiszem, nem hazugsággal vádoltalak, hanem igazat mondtam.

Nosza, nekem sem kellett több.

Az nem igaz, mit András bátyám csak reám mond. — Én a föld népét nem nyújom, s midőn a hetedik napon is megdolgoztatom, megfizetek neki a hat napon felyül, a hetedikért is. És arra, hogy a hetedik napon is dolgoztassak, kényszerítve vagyok. — Sok a földem, kényszerítve vagyok dolgoztatni vasárnap is, ha csak azt nem akarom, hogy kikopjak az időből s nyakamra érjen az élet. — És ez az igaz. — És ebben az igazságban nem állok ám egyedül. — Iskolákat jártam én s hízott jószággal kőbányára menvén, a fővárosban: Pesten is jártam. — Ott is dolgoznak, még pedig ugyancsak dolgoznak vasárnap is, pedig ha nem volna illő s szabad, ha nem vinné rá a munkást és a munkáltatót is a szükség, bizonyosan nem dol-

goznának s nem is engedné azt az a sok okos ember, aki oda fent lakik, hogy dolgozzanak.

No épen jó, hogy például ezt hoztad fel. — Megfelelek rá, csak hogy aztán nem kell mindjárt tüzelni, ha igazat mondok. — Hát azt mondod te, hogy mert sok a földed, dolgozol hat napon s dolgoztatsz a 7-iken is, hogy munkádat elvégezhesd; és például Pesten is azért dolgoznak vasárnap is, mert sok a munka s munkást és munkáltatót ráhajt a szükség a vasárnapi dologra. Én meg erre azt mondom, hogy mind te, mind a hozzád hasonló, itt nálunk épen úgy mint Pesten, hogy hozzá juthassatok földek vagy pénzetek jövedelméhez, hogy betakaríttassátok azt, mit Isten adott, a legnagyobb igaztalanságot követitek el mind magatok, mind munkásaitok, mind barmaitok iránt. — Megrontjátok s rontatjátok az urnak napját, megfélelkezve a neki tartozó háláról, csak az áldást veszitek el, de a hálát nem adjátok meg. — És mi az eredmény? az, hogy munkásaitok a helyett, hogy áldanák Istent azért az erőért, melyet nekik a munkára adott, megátkozzák Istent, hogy nektek pénzt s vagyont, nekik pedig csak munka-erőt adott; és megátkoznak, megkáromolnak titeket, mert nem szüntök meg a hetedik napon sem dolgoztatni, s végeznek oly munkát, melyben nincs gyönyörűsége Istennek, s kevés hasznatok van magatoknak. — Pedig hidd el, hogy azért még, mert pénzetek, vagyonotok nagy, megtarthatnátok lelketek mellett jövedelme-
teket is, munkás cselédeitek szeretetét is, ha ...

Uram bátyám kissé gondolkozott a kimondandó felett. — Örültem neki; azt hittem bele sül a dologba.

Ha ... kiálték — ha ...

Ha vagyonotok mellett oly nyomorultak nem volnátok, hogy fősvény kislelkűségetek miatt kevés emberrel s így kevesebb kiadással akartok nagy munkában is czélt érni.

Jaj! kiálték megütődve. — András bátyám szemében a legrutabb bűn az ilyes fősvénység volt.

Igen, igen öcsém! ha nem akarnál te s nem akarnátok

sokan, kevés erővel, csekély kiadással jutni a jövedelemhez, ha vagyontok s munkátokhoz kellő erővel rendelkeznétek, vagyontok is többet jövedelmezne, embereitek is kevésbé éreznék az igát. — És ehez — neked épen nem kellene egyéb, mint csak az, hogy mezei munkádhoz egy pár emberrel s jószággal többet tartanál mint most s nem szorulnál az idővel, nem szorulnál a vasárnapra.

De mikor oly nehéz jó munkáju embert kapni s mikor maguk a munkások is sürgetik a vasárnapi munkát, mondván, hogy drága a világ s ha vasárnap nem dolgozunk, nem eszünk.

Üres mentség öcsém! Embert lehet kapni s hogy jó munkáju legyen, az nagy részben tőled függ; olyan munkáshoz pedig sohasem is volt s nem is lesz bizodalمام, ki csak azért dolgozik vasárnap, mert nem elég a heti keresménye. — Olyan munka-dij mellett, melyet mi adunk munkásainknak, ha becsületesen él s a munka szünetelésekor családját keresi fel s nem a korcsmát, lehetetlen meg nem élni. — Légy csak öcsém te és társaid, legyetek csak ti jó munkaadók; adjátok meg a munkásnak ami a munkásé, ne lopjátok meg pihenése idejét, ne vonjátok el táplálékát, s ne bánjatok vele úgy, mint barommal, hanem mint Isten képeire teremtettt emberrel: ne féljete, lesz munkásotok elég. — Egyébiránt azt is mondhatom, hogy nem is annyira napszámos, mint inkább esztendő cselédeitekkel rontjátok ti meg a vasárnapot; azoknak parancsolgattok örökösen s ha épen egyéb munka nincs, jól esik lelketeknek, ha csak egy kis luczernát kaphattok is haza vasárnap. — Nincs-e igazam? István koma és ti többiek, atyámfiai! avagy nem megtettétek-e ezt már egyszer-másszor?

Hja, hiszen nem lehet mindenki püspök, vagy főispán. A ki szegény, dolgozzék, míg az étke kijár, és ha én adom azt, dolgozzék nekem, dolgozzék azt s akkor, mikor én parancsolom, mondá egyike gazdatársainknak, kit nem igen szeretünk magunk közt, részint elbizakodott magaviselete, részint durva

lelkülete miatt. — Oda se igen hallgattunk beszédére, de kíváncsiak voltunk rá, mit felel majd neki András bácsi. — Felelt:

Az igaz — mondá — hogy a kenyérért megkellett dolgozni mindig, meg kell ezután is, kinek hogy? ki eszével, ki kezével, ki meg hamissággal dolgozik. — Csak hogy aki ember s tud emberileg gondolkozni, emberségesen meggondolja, hogy mi az elég? — Mert egy cselédember, ha pénzünkért ide adta munkaerejét, hogy használjuk fel gazdaságunkban úgy, ahogy tudjuk, még azért nem adta ide bőrét is, hogy a tulságos munkával lenyuzzuk róla. — Embertársunk élete s egészsége, ha szegényebb is mint mi magunk, azért még csakugyan nem egy dolmány-pityke, hogy azt mondhassuk rá: gombház, ha leszakad lesz más. — Nem ám.

No bizony csak az kellene még, hogy az ember vasárnap azt se mondhassa cselédjének: állj odább! Ki járjon a jószág után, ha nem a cseléd, ki tisztálja, ki etesse, itassa azokat. De hiszen azt ugyan meg nem éri nállam egy sem, hogy míg ő oda csavarog, addig én tegyem, végezzem az ő dolgát.

Haragos ember sohasem volt még igazságos, hallja kigyelmed — monda András bácsi. — Ne oly tűzzel. — Hát ki mondta itt hogy vasárnap még azt se mondhassa az ember cselédjének: állj odább! — Nem mondta senki. — Egészen más dolog az atyámfia, hogy egész nap kévét, csutkát, szénát, vagy zsákos-életet hordatunk-é emberünkkel, vagy azt mondjuk neki: ma nem dolgozunk, de azért a jószágnak, minek, hiánya ne legyen. — Egészen más, azt mondani: délelőtt templomba mégy s imádkozol, délután 4 óráig szabad vagy azután előkészület a jövő heti munkához; vagy azt mondani: vágj holnap reggel egy szekérderék luczernát, haza hozod, azután rakodol s még estvéig kétszer fordulsz a tanyáról. — Egyszóval egészen más dolog a multhatlanul szükségesekeket végezni, s más dolog még arra sem hagyni időt, hogy a szegény cseléd egy heti szenytől, portól megtisztálkodjék.

Szinte jólesett hallgatnunk András bácsit, a kevély ember-

rel szemben. — El is hallgatott érezve, hogy András bácsinak igaza van. — Hanem felvette a beszédet egy másik gazda társunk, mondván :

Azonban csakugyan vannak olyan dolgok, melyekre hétköznapi nem szakíthatván időt, legjobban vasárnap intézhetők el. És mely dolgok volnának ezek?

Hát az ügyes-bajos dolgok, melyek előadják magukat; melyekre nem érünk rá hétköznapi a földmunka miatt.

De hiszen az olyan ügyes-bajos dolgok, mit az ember vasárnapra halogathat, nem sokat használ az ügyes-bajos embernek.

Dehogynem András gazda. — Az adás-vevés, holmi peres ügyek, melyekre nem szakíthat az ember időt, munkájának elhanyagolása nélkül, legjobban csak is vasárnap végezhetők.

Sohasem hittem volna, ha nem mondaná. — De hiszen komám, akinek a foga fáj, rajta tartja az az ujját, nem halogtja az annak gyógyíttatását vasárnapra.

De higgye el, én nem egyszer, de sokszor voltam úgy, másoktól is hallottam, hogy nem érnek rá hétköznapi.

Elég hiba aztán, hogy azok, kik rendre vehetnék az ügyes-bajos embert, magok adnak egér-utat. — A helyett, hogy azt mondanák : Atyámfia! én nem tehetek érdekedben ma semmit, mert én nekem is vasárnap a vasárnap, pihenek testtel, hogy lelkeimmel és Istenemmel foglalkozhassam, — — — e helyett azt mondják : jól van, hallja kend; jól van, barátom! jöjjön be hát vasárnap, akkor eligazítjuk.

De ugyan mondja csak András gazda, mit tegyen az, ki abból él? — Hiszen ha el nem fogadja az ügyes-bajos embert vasárnap, ott hagyják a faképnél, elmennek máshoz ki akkor intézi ügyeiket, mikor ők rá érnek.

De már ezt meg én nem hiszem. — Mert legyen az ember bíró, vagy legyen ügyvéd, vagy legyen bármely hivatalban, ha lelkes hivatalnok, vagy ügyvéd : bizony nem fogják azt a fa-

képnél hagyni, hanem igazítják vele ügyeiket akkor, mikorra az rendeli.

Ugyan ugyan András gazda, hiszen kigyelmed és tanácsbeli, járatos a városházra, tudhatná, hogy megy.

Tudom, tudom, bár ne tudnám. — Elégszer fel is szólaltam, elégszer pironkodtam én már azért, hogy vasárnap éppen olyan az a ház, mint valami vásártér s a hivatalnok azt sem tudja, melyik panaszzost elégítse ki előbb? — Pedig csak akarni kellene, lehetne segíteni azon, de könnyen.

Hogy hogy? — Hát tudna ezen megszokott régi bajon segíteni?

Hogyne tudnék? tudnék biz én s tudnának azon a mostaniak is segíteni, ha akarnának.

De hogy?

Igen egyszerűen. — Először is azzal, hogy mint előjáró, soha semmiféle dologban nem hivatnék fel senkit magamhoz vasárnapra. — Másodszor azzal, hogy ha még is eljönne valaki hozzám vasárnap, azt mondanám neki: atyámfia! kérlek, menj először templomba, mert én is oda megyek; imádkozzál ma, mert ez a nap nem a perpatvarkodásnak, nem a nyüglődésnek, hanem imádkozásnak és nyugalomnak napja. — Aztán jöjj elő holnap reggel, hétfőn s ügyet látok dolgodban.

Az ám, könnyű ezt mondani. — De hátha éppen felakarna hivatni valakit, az pedig tanyáján van, nem jön haza onnan, csak szombat estve vagy vasárnap reggel?

Nos, hát azután is utána küldenék, hogy jöjjön haza, mert baj van.

Igen ám, de nagy a munka-idő, nem mehet.

De a közügy mindig előbb való a magán ügynél.

De az nem közügy, mikor valakit magán ember bepanaszol. —

Már hogyne volna? — a városbeli jó rend s béke fentartása, vagy talán éppen rablás, gyujtogatás, gyilkosság kiderítése foroghatván szóban, de bizony közügy az mindjárt.

De hátha azt üzeni : nem mehetek, majd vasárnap! — Biz az már megtörtént.

Micsoda? hát valaki még azt üzenhetné vissza a hívó szóra : majd vasárnap! — Hát van olyan hivatalnok a világon, ki ezt megtűri, kivel így lehessen elbánni?

Volt is, van is, lesz is! Mi vagyunk a választók, mi adjuk a hivatalt s mi annak adjuk azt, ki úgy kormányoz, ahogy mi akarjuk, a ki kedvünkre tesz s velünk nem ellenkezik, — monda egy másik gazda társunk, István bácsi, ki arról volt ismeretes, hogy szeretett az előljárósággal ujjat huzni.

Bizony, ha engem valaki a munkából haza rendelne, lenne bár maga a polgármester, de bizony megmutatnánk neki a következő tiszujjitáskor, hogy velünk, képviselőkkel nem lehet ám játszani.

András bátyánk mint mindig, ugy most is, mélyen elszomorodva hallgatá az ilyes kifakadásokat. Csaknem sohajtva mondá : Hej be csak nagy kár némely embernek még az a kis szabadság is, amivel bir. — Bizony István komám, volt idő, pedig nem is régen, mikor nem volt sem kelmed, sem más ily kevély befolyására; akkor nem lehetett ily könnyen beszélni előljáróságról, ünneprontásról.

Azt jól tudjuk! Hej csak gonosz idők is voltak azok. Bizony akkoriban fényes csákós zsandárok jártak még a mezőkön is s bizony megcsipték az embert, ha dologban találták, ha nem volt is ünnepnapja, ha a legigazabb kálvinista volt is.

Ugyé, bizony hogy gonosz világ volt az?! Akkor tudom, kigyelmednek sem nagy kedve lett volna, találkozni azokkal a fényes csákós urakkal?

De nem ám!

És nem is dolgozott sem ünnepnapon, sem vasárnapon?

Nem bizony.

És ezt aztán érdemnek tartotta, — magát jó honpolgárnak, buzgó keresztyénnek, okos, bölcs, előrelátó embernek tartá,

hogy nem dolgozott, tehát nem rendetlenkedett s megszentelte a vasárnapot s ünnepeket?

Biz igen!

No lám! milyen jó volna, ha most is volnának még zsandárok; ha nem volna semmi szabadságunk, ha még ünnepelnünk is akkor kellene, mikor azok, nem pedig vallásunk parancsolja.

Mentsen Isten! hát már miért volna ez jobb?

No csak azért, mert úgy látom, hogy némely embert az elnyomás jobbra tesz; — megszelidíti természetét, megfékezi nyelvét, hogy ne mondjon gonoszt előljárója ellen; megköti kezét, hogy ne rontsa meg a vasárnapot s kényszeríti arra, hogy lelkét táplálja isten-igével. — Hát csak sohajtozzunk is azután a boldog idő után, melyben a zsandárok voltak az urak, melyben azok parancsoltak nekünk, nem pedig mi parancsoltunk magunknak.

Nem értem, András komám, mit akar ezzel mondani, mondta István bátyánk, némileg szégyenkezve András bácsi illetén beszédén.

Hát biz én sem többet, sem kevesebbet nem akarok, vagy akartam azzal mondani, mint azt, hogy kigyelmed is, István komám, hiába őszült meg, azért csak olyan mint a rossz gyermek, kinek vesszővel kell a háta mellett állani, hogy valami jót tegyen.

Hm! Hm! dünyögé István bátyánk!

Lássa csak komám! maguk is csak addig tartották meg a vasárnapot, míg hátuk mellett volt a zsandár; sőt addig megszentelték az olyan ünnepeket is, melyek vallásos hitőkkel s meggyőződésükkel ellenkeztek. — Hát férfiaság-é, szabadság-é ez? Pedig ha valaki azt mondaná kelmeteknek, mint jómódu gazda magyar embereknek, hogy kelmetek is csak olyan rabszolga gondolkozásuak, mint az az istenadta vad nép, mely nem tud különbséget tenni jobb és bal keze között, ugy é megharagudnának?! Lássa, azok nem tudnak sem-

mit, nem tudják mi a jó, mi a rossz, ha vétkeznek, rosszat tesznek, ki róvná meg őket érte a szerencsétleneket? hiszen szegények a rosszat tudatlanságból teszik. — Dekelmetek már tanultak; a jót már ismerik, tudják mi a hasznos, s imé még is, ha nincs erőszak, ha nincsen zsandár, ha nincsenek kényszerítve ajóra, hát nem teszik.

De már András komám engedjen meg. — Elismerem hogy jól beszél, de nem jól ismer ám engem, ha azt gondolja, hogy én a zsandártól féltém. — Nem féltém biz én a zsandártól sem, csak nem akartam vele összetűzni; valaminthogy most sem félek sem pandurtól, sem tizedestől, akárki fia legyen.

Az ám, tudom hogy nem félt. — De azért míg a zsandárok megvoltak s parancsoltak, hát csak még sem igen mert vásárnap dolgozni kelmed?

Az igaz!

No lám! most ugyan senki sem parancsol, most csak azt tudja komám, hogy ha vásárnap nem dolgozik vagy dolgoztat, hát jó dolgot cselekszik magával, családjával s cselédeivel; most azt tudja komám, hogy vásárnap nem dolgozván s dolgoztatván: szabadakaratóból, mint szabad polgár s keresztyénileg gondolkozó ember cselekszik; és mégis, ily szép czim kedvéért sem teszi meg azt a jót magával, családjával s cselédjeivel s miért? mert most már nincs zsandár, a ki a nyugalmat parancsolja. — Azt a belső birót pedig, mit lelkiismeretnek hívunk, szépen elhallgattatván, dolgozik nyakra-főre, üzi, hajtja cselédjeit egész éven át, mikor a szántás-vetéssel, mikor meg a beszorult barom tisztálással és még mint előljáró, mint képviselő, mint lakostársainak képviselője is, azon van, hogy a hordás, vagy tengeri törés, vagy szüretelés kezdődhetik vásárnap, vagy pénteken, mikor aztán szintén munkába esik a vásárnap s több e féle.

De hallja csak András komám! tévedésben van. — Hiszen épen ez a szabadság, hogy azt tesszük, amit akarunk, nem pedig a mit a törvény parancsol.

De nem én, hanem komám téved, mert az a szabadság, ha a magunk jószántából tesszük azt, mit a törvény parancsol.

Igaza lehet. — Már én pedig azt hallottam s azt láttam, hogy az a szabadság, ha szidjuk a kormányt s törvényeit csak kénytelen, kelletlen teljesítjük.

Az nem szabadság — István komám, azért hogy vannak, kik azt úgy magyarázzák. — Én szavahihető, okos emberektől hallottam, tanultam, hogy csak az az igazán szabad ember, ki azért cselekszi a törvényt, mert az jót kíván, nem pedig azért, mert a törvény áthágása büntettetik. — És becsületes szabad ember csak az, ki megtartja azt a törvényt is, a melynek áthágásáért a bíróság nem büntet. — Ilyen törvény pedig a vásárnap megszentelése.

És ezek elmondása után András bátyánk ismét távozásra készült. — De elibe álltunk a házigazdával többen s kérvén kértük, hogy maradjon, ne menjünk még el, beszélgessünk tovább is a dolog felől, mely mellett ő oly lelkesen szólott. — Kezét nyujtá neki István bátyánk is, és kérte a maradásra, fogadván, hogy többé többet sem maga, sem cselédei nem fognak dolgozni vásárnap, mert ő olyan szabad ember akar lenni mint András bácsi. — Ezt tettük mindnyájan, fogadásra léptünk, hogy mi ezután vásárnap nem hordatunk, nem aratunk, nem vetünk, nem szántatunk, de még a malomba sem küldünk, egyszerűen semmi gazdasági munkát nem végeztetünk.

És András bátyánk maradt. — Letelepedtünk újra az asztal körül — mert eddig állva beszélgeténk — és úgy vettük fel újra a beszéd fonalát.

Nagy csodálkozásunkra, István bátyánk, ez az örökös izgága, ki még sohasem nyugodott meg semmiféle Isten-teremtényeinek javaslatában vagy előterjesztésében, nagy figyelemmel és buzgólkodással fordult András bácsi felé s mellette le ülven mondá :

Kedves komám! most olyan dologról beszélgettünk egymás között, amely felett nem pártoskodhatunk. — Ez nem politikai dolog, ebben mindnyájan egyet érthetünk, ha akarunk. — Csak hogy azt mondom ám én, hogy a mi földmiveléssel foglal-

közök, nagyon kis részét alkotjuk a nagy társadalomnak s még azért, hogy mi nem dolgozunk és dolgoztatunk, ezer meg ezer különféle módon ronthatják meg körülünk a vásárnapot.

Igaza van kedves komám. — Lássa ezen szavaival a legsebbe keresztyéni elvnek adott kifejezést, mely abban áll, hogy ne csak magunkról, hanem embertársainkról is gondoskodjunk. — De gondoljunk csak ebben a dologban épen magunkra. — E mi magyar hazánkban a nagy többséget mi, földmiveléssel foglalkozók alkotjuk s ha csak mi tartanók is meg a vásárnapot igazán, már milliók vásárnapi nyugalma volna biztosítva. — És épen azzal, hogy mi megakarnók tartani a vásárnapot, már biztosítók mindazok vásárnapi nyugalmát, kik velünk bármiféle összeköttetésben állanak, legyenek azok akár kereskedők, akár mesteremberek, akár hivatalnokok, akár a közlekedés eszközlői, minők a postai és vasuti hivatalnokok. — A szabad elhatározás erre nézve minden bizonynyal a legtöbbet tehet. — Ha magunk elhatározzuk, hogy megtartjuk a vásárnapot, akkor nagyon természetesen igyekeznünk kell azon, hogy miattunk ne rontsa meg azt senki. — Ha magunk nem dolgozunk, illő, hogy ne is dolgoztassunk. — Hagyjuk pihenni a mesterembert, ne zaklassuk a kereskedőt, ne háborgassuk a korcsmárost. — Vásárnap ne menjünk sehova, ne utazzunk, ne levelezzünk; s ha ezt megtesszük, akkor pihenni fognak tőlünk a vasuti és postai hivatalnokok is. — Mit mondjak azért? Azt, hogy ha velem egy értelemben lesz kigyelmetek, és vásárnap köztünk nem dolgozik, s nem dolgoztat senki: akkor nem lesz szükség arra, hogy a kereskedők egész nap nyitva tartsák boltjaikat, a korcsmárosok a korcsmát, az iparosok műhelyeiket s így ezek is s a szolgáltatukban állók, mind szabadok lehetnek vasárnapon. — Igaz, hogy a postai és vasuti közlekedést, melyek országos intézmények — mi nem igen korlátozhatnánk vagy tartóztathatnánk fel, de vegyük csak épen a postát, ha mi azt mondanók, hogy vásárnap sem fel nem adunk a postára semmit, sem le nem veszünk semmit: mennyire megkönnyebbül a postamester szol-

gálata s az általunk eképen adott szabadságot a postamester is felhasználhatja.

István bátyánk csak csóváltgatta fejét; ümmögött, kivált a bolt, meg a korcsma bezárásánál. Posta, vasuti közlekedés nem nagyon bántották, mert ezeket nem igen használta; de az már nem fért fejébe sehogy, hogy lehessen bezáratni vasárnap a boltot, meg a korcsmát, holott ezeket épen ezen napon látogatják legtöbben. — Meg is szólalt:

De kedves komám! ha a boltot bezárják vasárnap, mi lesz akkor? Hiszen akkor e napon alig ehetünk! — Hol vásárolják meg feleségeink a napi élelemhez szükségeseket, ha a bolt zárva van?

Az észrevétel helyes István komám, csak a kérdés nincs helyesen feltéve. — Nem azt kell vala kigyelmednek kérdeni: hol vásárolják meg az élelemre szükségeseket, hanem azt: mikor? Megfelelek rá: szombaton! Avagy e napon nem meglehet-e venni mindent, mi vasárnapra szükséges?

Igen ám! De hátha elfelejtenek valamit? Ha például azt gondolják, van elég só, bors, eczet, de vasárnap reggel sül ki, hogy de bizony nincs, hát akkor mivel sózunk, ha nem vehetünk?

No nem mondom, hogy egyszer-kétszer meg nem történhetné ez is. — De van szomszéd, lehetne kölcsön kérni hét-főig s az ily kölcsönözgetés bizonyosan nem tartana sokáig még azoknál sem, kik pedig megszokták a vasárnapi vásárolgatást. — A rend rendhez szoktatja még a rendetlenkedőt is s bizony asszonyaink jobban körülnéznének szombaton, ha tudnák, hogy vasárnap a bolt zárva lesz s a cselédet nem lehet mindjárt el-futtatni sóért, borsért.

No ebben megnyugszom. Azt csakugyan könnyen el lehet kerülni asszonyainknak hogy vasárnap vásároljanak. — Hiszen van pénzüik szombaton is és megtehetik a vásárlást akkor. — De hát a szegény napszámos, kinek pénze nincs, kit mi gazdák, szombaton estve későn, vagy vasárnap reggel fizetünk, miből

vásárol szombaton egy heti élelmet? kénytelen vasárnap vásárolni, mikor pénze van s a boltos is kénytelen nyitva tartani boltját, ha csak nem akarja, hogy keresete elveszszen.

Jó akarattal, mint mindenem, ugy ezen is lehet segíteni. — Én például sohasem fizetem cselédeimet s dolgosaimat vasárnap.

Hát mikor?

Nálam az a rend, s ezt mindjárt a szolgálatba álláskor tudtára adom embereimnek, hogy kinek mi szüksége van, azzal álljon elő szombaton reggel; ha feleséges ember, küldje feleségét s az bevásárolja a szükségest, ha pedig nőtelen, annak vásároltatok magam s mégis megmentem a vasárnapot.

Az ám, jut eszembe, hogy tavaly egy, még pedig jó munkájú emberemet elkergettem, mert szombaton reggel már pénzt kért. Ez bizonyosan kelmednél dolgozott tavaly vagy az előtt András komám!

Az meglehet.

Hát így csakugyan jó is volna; így ellehetne kerülniök a vasárnapi vásárlást azoknak is, kik hétről hétre, kezük keresményéből élnek s nem volna szükség rá, hogy a boltokat vasárnap is nyitva tartsák.

Biz ez mind elkerülhető volna, és pedig a köznépre nézve nem megvetendő haszonnal.

Hát már mi haszonnal?

Nem látja be István komám?

Még nem:

Pedig nagyon egyszerű. Hát látja, akárhány munkás van olyan, ki a vasárnap kapott pénzből először egy pohár pálinkát iszik meg. — És ezt a pohár pálinkát meginni olyan helyre megy, hol hozzá hasonlói közzül többen is vannak már. — Aztán mi kell több. — Kínálgatják egymást: „no még egyet“.... nem bánom; „hát kigyelmed?“.... töltse no! szóváltás után észre sem veszik, hogy egy pohárból 8—10 lesz. — Ekkor megbolondul a java is, s heti keresményének fele oda van, ha ugyan nincs oda az épen szükséges is.

De hiszen ezt szombaton kivett pénzzel is megteheti, kinek erre hajlama van.

Megtehetné igaz, sőt meg is teszi, ha nem gondoskodik róla.

Hát hogy lehet gondoskodni róla?

Ugy, hogy szombaton, míg józan, maga meghatározza, mire lesz szüksége a következő héten s felesége vagy megbízottja a magához vett pénzen bevásárolja a szükségletet. — Ekkor aztán már csak a megtakarítható felesleg van benn, ebből pedig nem kap jó szerint semmit a munka teljes bevégetéig. — Aztán meg van másik módja is — mert ha valósággal vásárnapot akarunk tartani s e napot nem dorbézolva, hanem megszentelve akarjuk eltölteni, akkor a korcsmának is zárva kell lennie s ivásra hajlandó munkásunk, a kezében levő felesleggel nem botlik be a korcsmába, pénzét nem issza el, hanem haza viszi.

No de már ezt aligha tudnók ki vinni, hogy a korcsma is zárva legyen vasárnap.

Ejh dehogy nem!

Vagy legalább a közönség nagy kárával lehetne kivinni.

Hogy hogy?

Hát hiszen tudja kelmed, hogy nem egy helyen, például mi nálunk is, a község legnagyobb jövedelmét az italmérési jog, az ugynevezett regálé képezi, — már most, ha mi bezáratjuk vasárnap a korcsmákat, az árendás ellene szólhat, vagy legalább nem fizet érte annyi bért, mint fizetett azelőtt, mert a fogyasztás vasárnap a legnagyobb s akkor?

Nos, akkor?

Akkor aztán hogy tartja fen magát a község?

Hát ugy, ahogy azok a községek tartják fen magukat melyekben a regálé a földesuraké vagy az államé. — Köz-költőből.

Igen ám, de milyen teher lesz az! most is alig bírjuk a temérdek adót fizetni.

Ne féljen olyan nagyon attól a közköltőtől István komám. — Nem olyan nagy teher az s meglehet fizetni könnyen abból, a mit nem adunk a korcsmárosnak italért.

Nem értem; hiszen valamit inni csak kell!

Kell; nem is azt mondom, hogy annyit, amennyi a test erősítésére szükséges, ne igyunk; hanem az már nem szükséges sőt épen vétek, hogy annyit igyunk, mitől elveszítjük józan eszünket. — És okoskodjunk csak egy kicsit ezen az alapon. — Ha vasárnap zárva van a korcsma s oda nem mehetünk, akkor az a pénz, mit ott könnyelműen, gondtalanul kiadnánk, a mi zsebünkben marad s nem megy a korcsmároséba. — Ha pedig a pénz nem megy a korcsmáros zsebébe, akkor az árendás nem fog ugyan az italmérés jogért annyi haszonbért fizetni, mint eddig, de a zsebünkben maradt feleslegből bőven kitelik a közköltő, úgy, hogy jó formán meg sem igen érezzük.

István bátyánk nagyon elgondolkozott. — Talán azt számlálgatta magában, hogy hány vasárnapot töltött a korcsmában és hogy valjon az ott hagyott garasok és forintokból, kitelik-e a közköltő?

Aztán meg — folytatá András bátyánk — volna ennek még egy másik nagy haszna is.

István bátyánk felütötte fejét, mintha kérdeni akarta volna: ugyan mi?

Nagy haszna volna István komám. — Én nem hiszem, hogy nem figyelte volna meg kedves komám a mi társadalmi életünket s ne tudná, hogy a vasárnap megrontása nem csak abból áll, hogy egyik, másik ember ekkor is dolgozik vagy dolgoztat, hanem abból is, hogy ezen a napon s épen a nyitott korcsmák miatt, történik a legtöbb zene-bona, verekedés. — Ugy annyira, hogy alig van nap, melyen a közcsend embereinek, a biztosnak, pandurnak és hajdunak jobban talpon kellene állani, mint épen vasárnap. — Ifjak úgy, mint középkorúak, többet iva, mint elbirnák, összekapnak, verekednek, s lesz belőle Isten

dicsőítése helyett Isten káromlás, súlyos testi sértés s nem ritkán ember halál.

No már ebben csakugyan nagy igazsága van kedves András komám! Ugy van, a legtöbb zene-bona, a legtöbb verekedés, czivakodás vasárnapra, az e napon sok helyen végbe menő dorbézolás miatt esik. — Bizony belátom s csakugyan be kell látnia akár kinek, hogy ha e napon korlátozva volna az italmérés, nagy mértékben megszűnnének a czivódások és verekedések is. De hogy, miként s mi által lenne ez véghez vihető? Mert erre nézve még nem elég az, hogy hát mi magunk nem iszunk a korcsmában; valami olyan eszköz kellene, amivel meglehetne akadályozni azt is hogy más igyék.

Egyelőre István komám, elég volna már az is, hogy mi gazdák ne mutassunk rossz példát az ifjuságnak és cselédeinknek a korcsmázásban, különösen a vasárnapi korcsmázásban. — Intés, feddés, dorgálás s rábeszélés segitene aztán a fiatalságon s lassanként oda lehetne szelidíteni őket, hogy a korcsmai zajos tivornyák s lármás multságok helyett szelidebbeket keresne fel s szeretne meg. — A korcsmákat karhatalommal bezáratni nagyon bajos volna, de ez sem lehetetlen. — Példát tudok rá, hogy sikerült s okulás végett el is mondom.

Halljuk, halljuk, kiáltánk mindnyájan; látván András bátyánk mosolygását, azt gondoltuk, hogy a dolog mulatságos lesz.

Nem mi nálunk — barátim! hanem egy amerikai városban történt. — Ottan, daczára annak, hogy a nép tizszerte iparkodóbb, mint mi nálunk, még is igen szigoruan megtartják a vssárnapot, és pedig nem csak abban, hogy nem dolgoznak s dolgoztatnak, hanem abban is, hogy tiltva van minden zajosabb multság is. Legnehezebben ott is az italmérőkkel bánhattak el. A törvény megtiltá ugyan, hogy bárminő szeszes italt eladhassanak vasárnap, de meglopták, kijátszották a törvényt s kivált egy két kapzsi korcsmáros annyival inkább nyitva tartá korcsmáját, mivel igen megszaporodtak a bezárt korcsmákból látogatói.

Természetes, hogy ezen visszaélés egy olyan lelkes s eszes főhivatalnok mellett, milyen abban a városban éppen azon időben kormányzott, nem tarthatott sokáig. — A törvényt ismételt ízben kihirdetteté, hozzá tévén, hogy akik még ezután sem engedelmeskednek, azok ellenében kénytelen lesz a legszigorubban eljárni. — És mit gondolnak, mit tett e hivatalnok?

Mit? hát mit tehetett volna mást mint azt, hogy embereit szétküldé a városban, s a nyitva talált korcsmákat karhatalommal bezáratá, — mondá István bátyánk.

Nem a, lepecsételtette az italmérő edényeket s a hordókat, monda egy másik.

Pénz birságra ítélte az engedetlenkedőket, monda egy harmadik.

Egyiket sem tette biz az atyámfiak! Mikor tudomására jött annak, hogy ama néhány kapzsi ember, a becsületérzésre alapított törvényekre nem hallgat, egyszerűen kihirdetteté, hogy vasárnap nem szabad pénzért adni el semmi féle italt. Egyszermind ki hirdetteté a nép közt, hogy bármely utcán végig menve, ha azon egy nyitott korcsmát találunk vasárnap, oda bátran térjenek be, ingyen ihatnak annyit, amennyi kell. (Lásd Rohr Károly „a vasárnap jogosulta“ című művének 10-ik részében. — Fordította Nagy Pál tépei lelkész. — Kézirat).

Lett-é sikere? kérdé István bátyánk.

A legbiztosabb! — A kihirdetés után félóra múlva be lett zárva minden korcsma, s nem hogy ingyen, de még pénzért sem mértek többé vasárnap egy csepp italt sem. — Csak később engedték meg, hogy két óra hosszat vasárnap is nyitva állhasson a korcsma, a végből hogy a szegényebb nép, kiknek saját termésü boruk, vagy annyi pénzük nincs, hogy az italt egyszerre nagyobb mennyiségben megvévén, azt pinczékben tarthassák, szintén vihessenek el vasárnapra annyit, a mennyi szükségük kielégítésére elég.

Épen ezt akartam megjegyezni erre nézve én is, — mondá

István bátyánk — hogy ha már vasárnap csakugyan jobb bezáratni a korcsmákat, legalább annyi még is meg volna engedhető, hogy egy bizonyos órában kiki elvitethesse onnan amire szüksége van.

Igen, ez meg van engedve. — A vasárnap egy bizonyos részében (délelőtt 10—12 óráig) nyitva van a korcsma s ezen órák alatt mindenki annyit vehet, a mennyire ezen a napon szüksége van.

Hanem ez már szép tanulság András komám! Hát aztán, amiket nekünk most itt elbeszél, azt mind olvasásból tanulta kigyelmed?

Nem mind. — Tapasztaltam is István komám s épen arra nézve, hogy vasárnap el lehet kerülni a munkát kárunk nélkül — azt leginkább itthon tapasztaltam.

Ugyan hol és honnan? András komám.

Ugyan ugyan! hát nem nézett volna még úgy körül? nem ismerné köztünk azt a népet, mely csaknem egészen kezébe kerítette városunkban is, sőt mondhatni az egész országban a kereskedést; mely folyton folyvást gyarapodik s most itten, majd máshol szerez, házat földet abból, mit hetenként hat napon át, szorgalmával s ügyességével szerez; kik közzül sokan, még az idén csak árendába birják egyik másik gazdatársunk házat, földjét, jövőre meg már örök áron is megveszik; de akik még is, ennyi boldogulás mellett sem felejtkeznek el a szombat napról, hanem megszentelik azt? Ugy-e ezek nem dolgoznak, sem nem adnak, sem nem vesznek szombatjukon s még sem félnek, még sem pusztulnak el, még sem vész el kezükből a kenyér? — Ezekről láttam én István komám, hogy kell megszentelni a vasárnapot s miként kell azt testünk s lelkünk felüdítésére s családunk javára felhasználni.

Hm! hm! dünnyögé István bátyánk; kedves András komám sem volt mindig ilyen nagy tisztelője azoknak a zsidóknak. — Volt idő, midőn kelmed is megtépázta gyermekeiket s még a nagyoknak is utánok kiáltá: Zsidó!

Mig gyermek voltam, úgy gondolkoztam, mint gyermek. — Tudja István komám! — Mióta pedig megvénhedtem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat. — Azután meg téved, ha azt hiszi, hogy én zsidó lakostársaink minden cselekedetét becsülném s pártolnám. — Útálok bennök a rut haszonlesést, megrovom, bárhol lássam a visszaélést, melyet a tudatlan s kereskedésben járatlan vevőkkel s eladókkal követnek, sőt meglehetősen gorombán megtámadom őket szemtől szembe, ha csaláson érem; de nem vagyok oly balgatag, hogy azt, mi szokásaikban jó s cselekedeteikben követendő, ne kövessem. — Ilyen pedig náluk a szombat megszentelése.

Ők sem úgy vannak biz azzal ma már, mint voltak régen; — nem tartják meg oly szigoruan a szombatot, hogy e napon sem maguk, sem cselédek, sem barmaik ne dolgoznának. — Akár hányszor láttam, hogy tűz égett pitvarukban s nem hevertették sem barmaikat sem cselédeiket.

Csak hogy az itt a kérdés, hogy mily cselédeiket? Valjon hitsorsos cselédeiket-é, vagy pedig a keresztyéneket? Bizony ez utóbbiakat, kiknek aztán rend szerint megadják keresztyén vasárnapjukat s akkor aztán barmaik is pihennek.

No nem mondok ellene. — Igazat adok kigyelmednek. — A zsidók csakugyan megülik s megszentelik szombatjaikat. — Hanem ezentúl aztán nem is tanulhatunk tőlük semmit.

Hej dehogy nem! Tanulhatnánk biz azoktól egyebet is. — Egy kis takarékoság, egy kis kereskedői ügyesség is ránk férne abból, mivel azok bírnak meg egy kis tanulási ösztön, hogy tudnánk nem csak tenyérrel-talppal, hanem eszünkkel is élni. — Bizony bizony István komám, közülünk a legtöbb, aki kikerült az iskolából, többé nem tanul semmit, sőt szégyenel tanulni s ifjaink egy nagy része lemond még azon emberségről is, mi az iskolában ráragadt. — Olyat, ki még iskolából kikerülte után is megkereste volna tanítóját, vajmi keveset ismerék; a törvény által sürgetett ismétlő és

vasárnapi iskolába korbáccsal kell hajtani őket s így is alig egy kettő vehető fel; — de olyat már rakás számra ismerek, ki iskolából kikerülte után, még kalapját sem igen emeli meg volt tanítójának, mintha azt akarná mondani: most már nem kend tanít engem emberségre. — De nézze meg a zsidót. — Tanul az nagyobb korában is. — Nem szégyenli megkérdeni magánál okosabbtól azt, amit nem tud s gyermekeire nézve sem riad vissza semmi áldozattól, hogy azoknak a szükséges képzettséget megszerezze. — Csak egyetlen példát idézek olyat mely szorosan tartozik mi reánk földmivelőkre is. — 1876. január óta új mértékkel mérünk. — Keressenek komám egyetlen egy felnőtt zsidót, ki azt mondta: én ezt meg nem tanulom holtom napjáig! — Százat meg százat ismerek ellenben magunk közt, ki ma sem tudja mi a liter, mi a kilogramm. — A zsidó sem tud jobban olvasni, mint köztünk akárhány. — De míg az nem sajnálta sem azt a néhány krajczárt, melyen egy, az új mértékeket ismertető könyvecskét vehetett, sem az időt, hogy az abban írottakat megtanulja; addig hányadik az közzülünk, ki nem hogy maga könyvet vett volna rá, nem hogy maga időt vett volna az új mértékek megismerésére, de csak legalább azt tette volna meg, hogy iskolából kikerült fiát a vasárnapi iskolába felküldje, hol a szükséges ismeretet megszerezhetette volna. — Igaz, hogy azt mondhatnák kigyelmetek, hogy a zsidó, kereskedő lévén, kénytelen volt az új mértéket megtanulni. — De hát mi? hát mi nem vagyunk é termeszők és eladók? Nem kilogramm vagy liter számra adjuk-e el terményünket, borunkat, gyapjunkat s tudja é közülünk csak a tizedik vagy huszadik is: mi a különbség a 100 liter és köből, vagy a 100 liter és cseber közt, vagy a régi font és kilogramm közt. — A zsidó tudja, mert nem restelte megtanulni. — És miért nincs hát ez így mi nálunk is? Azért mert nekünk nincs nyugodalmunk, pihenésünk. — Gyermeink velünk együtt huzza az igát egész nap, egész héten, munka közt nem igen beszélgethetünk, munka után fáradtan, megint nincs kedvünk a beszélgetésre,

lefekszünk, hogy másnap ismét dolgozhassunk s dolgozunk a természet tavaszától a tél beálltáig, nem csak a munka napokon, hanem még vasárnap is s így még ezt a napot sem hagyjuk fel pihenésre, hogy ezen a napon legalább ne testünknek, hanem lelkünknek szerezzünk némi táplálékot.

No már ezt nem mondja egészen jól, kedves András komám! hiszen a mi szorgos munkánk az évnek legfeljebb két harmadát teszi; *a tél mi nyugal munk.* — Ha a természet pihen, a természet munkásának, a földmivesnek is pihennie kell.

Igaz, komám! ott van a tél, ez már a mi nyugal munk volna. — De a tél felhasználására már nincsen családi életünk; — nem igen találjuk magunkat otthon, nem szeretjük úgy családukat, mint kellene sennek oka a nyári folytonos munka, melyet megszűnés nélkül folytattunk, melyben nem hagytuk meg még a vasárnapot sem pihenésre, hogy ezen napot családuk körében töltvén lelkünk szükséges táplálékát is megszerezzük. — A 6—7 hónapon át tartó földmunka miatt egészen elszokunk, elhidegülnünk a családtól; elvadulunk az olvasástól, tanulástól s midőn eljön a tél s beszorít a tanyáról a városra, akkor már nem szeretjük az otthont, hanem ha virrad, megyünk a malom alá, de nem tanulni, hanem pipázni, politizálni, miben semmi erkölcsi haszon; feleségeinket, gyermekeinket még ha otthon gyűltünk volna is össze, eltávolítjuk körünkből, mert a beszéd, melyet folytatunk, többnyire nem nekik való s mivel télen át is legkevesebbet foglalkozunk, az épen családuk, meg a tanulás.

Csodálatos változásokon ment keresztül e beszéd alatt István bátyánk. — Mert ő reá és sokunkra csakugyan kemény beszédek valának ezek. — Csakugyan igaz az, hogy nem szeretünk tanulni; aztán nem igen találjuk magunkat otthon, sőt sokan azt mondogatják, ugyan mit beszélgethetnék családommal, mikor nincs semmi hiba a gazdaság körül; mintha mondanák más szavakkal: nincs okom a velük való veszekedésre. Kivált István bátyánk, valódi hirnèvre tett szert e tekintetben. — A malom alatt egész beszédek tartott némely félremagya-

rázott politikai dolgokról, de természetes, hogy abból sem maga sem hallgatói okosabbakká nem lettek. — Aztán családjával meg jó Istenével felette keveset gondolt. — Ugy látszik, András bátyánk nagyon a szívére tapintott s magát megadva kérde: De hát hogy és miként töltjük a napot, mikor munkaszünet vagy vasárnap van?

Erre nézve elmondhatnám István komám azt is, hogy én magam hogy töltöm el; de különösen a vasárnapra nézve hogy okulása is nagyobb legyen, elmondom azt, hogy töltik el a vasárnapot a vallásos buzgóságukról ismeretes angolok.

Angliában vasárnap ünnepélyes csend borul a városokra és falvakra. — Az utcák, piaczkok csendeseek, mert üresek, a boltok, műhelyek, hivatalok, vendéglők, korcsmák be vannak zárva; sőt még a postán és vasuton is megszűnik a sűrű közlekedés. — Reggel amint annak ideje jön, a családok egyes tagjai, idősebbek és ifjabbak, gyermekek és cselédek kezükbe veszik a bibliát s olvassák annak egyes részeit; majd összegyűlnek mind, egy szobában s ott énekelnek és imádkoznak. — Megreggelizvén, a családfők gyermekeikkel s cselédeikkel beszélgetnek; a megtanult bibliai helyeket s zsoltár verseket felmondattják, a bibliában nehezebben érthető helyeket megmagyarázzák, érthetővé teszik. — 11 órakor a szülék gyermekeikkel, cselédeikkel, a mesteremberek és kereskedők segédekkel elmennek az első isteni tiszteletre. — A fő isteni tisztelet délután 2 órakor tartatik, melyre szintén mind elmennek. — Négy órakor szoktak ebédelni, még pedig nehogy a cselédek dolgoztatniok kelljen — többnyire szombaton elkészített hideg ételeket. — A nap hátra levő részét családi körben, csendes beszélgetés közt vagy épületes könyvek felolvasásával töltik el. — A családapa s anya inkább gyermekeinek olvas fel valamit semhogy kártyázásra vagy más zajos mulatságra gondolna s egyáltalában nem panaszkodnak a felett hogy vasárnapjuk unalmas és hosszú lett volna. (Lásd Rohr Károly fentebb idézett művében).

Szép! szép! mind szép! sohajta fel István bácsi, — de így mi nem fogunk vásárlapozni talán sohasem. — Nőni, érnei, nevelődni, meg épen születni is kell erre András komám!

Biz az természetes, hogy születni s nevelődni kell rá. — Nem is azért mondám el e példát, mintha hinném, hogy köztünk rövid időn ilyen lehetne a vásárlap s minden család képes lenne azt így megszentelni. — Értem én azt s tudom nagyon jól, hogy nekünk magyaroknak, már természetünkkel is ellenkezik a sok áhítatoskodás, a sok és hosszas imádkozás, és sokan közülünk képesek tán még rosszabbnak tüntetni fel magukat, mint a milyenek, csak hogy képmutatóknak ne tartassanak. — Nem is volna jó sem, ha valaki közülünk a mostani tulságból egyszerre egy másikba ugranék át, mely sem természetével, sem nevelésével nem egyezik. De ez ám nem azt teszi, hogy ne igyekezzünk azon, hogy a vásárlapot másként meg ne szenteljük. — Én részemről azt a rendet tartom, hogy vásárlap reggel, kiki elvégezvén a test tisztántartására szükségeseket s a ház rendjére mulhatatlanul megkivántató belső dolgot: elmegyünk templomba. — Onnan háza jöve, délebedelünk, aztán ki bibliát, ki zsoltárt olvas csendesen. — Délután ismét elmegyünk templomba s végeztével, ha annak ideje van: szét nézünk a jövő heti teendők közt, rendbe szedjük az ahoz szükségeseket, ha pedig ennek ideje nincs, akkor vagy elmegyünk valamelyik rokonhoz látogatóba, vagy otthon olvasgatjuk a szombat estve megérkezett ujságot s más jó könyveket.

Hát gyermekei s cselédei?

Gyermekeim kicsinyek és nagyok. — Velünk voltak templomban, azután pedig, ha olvasnak nagyok és kicsinyek otthon maradnak s egy közülünk olvas: ha pedig látogatóba megyünk, akkor a kissebbeket visszük magunkkal; a nagyobbakat pedig bocsátjuk oda, hova szívesen megy, csak azt kötjük ki ez idő szerint, hogy a korcsma távol legyen. — Cselédeim vásárlap jó szerint egészen szabadok. — Kötelességeik igen ki vannak szabva s ezek teljesítését annyira megkönnyítettem rájuk, hogy

nem volt rá eset, hogy kocsisom, béresem, vagy más cselédem panaszra adott volna okot.

Azok is mennek templomba?

Akkor, mikor én megyek.

És szívesen mennek?

Természetesen. — Jobb helyen úgy sem tölthetnék el azt az időt, mint a templomban. — Egy heti fáradságos munka után — nem egytől hallottam — szinte jól esett nekik testben lélekben megpihenni az ur házában s az ott hallottak rendesen legyőzván bennük a bűnös vágyakat, fellelkesíték őket is, cselédi kötelességeiknek minél szorgalmasabb teljesítésére.

Már az igaz, hogy ház és rendtartás tekintetében nem volt követendőbb, jobb gazda köztünk András bátyánknál. — Sohase hallottuk, hogy panaszkodott volna gyermekeire, mint azt akárhány szüle teszi, hogy gyermekével nem bír, azok nem engedelmeskednek neki, és soha sem hallottuk, hogy egyetlen cselédje ott hagyta volna házát áldás nélkül. — Sőt inkább, cselédeinek nagyobb része, boldogulva, pénzzel hagyta ott őt, melyből az ott tanult rend és megszokott szorgalmatoskodás mellett könnyen vergődhetett önálló gazdaságra. De István bátyánknak úgy látszik némi gyanuja volt. — A templomot nem igen szerette. — Haragban volt a pappal s így nem volt már több év óta felé sem a templomnak. — Az tudta, hogy András bátyánk az ő ellentéte s hogy néha-néha fel is keresi a papot s tőle olvasmányokat vagy ujságot kap s épen azért az volt a gyanuja, hogy András bátyánk csak őt akarja rá venni egész beszédével, hogy a pappal kibéküljön. — A templom emlegetésére hol lehajtá, hol felüté fejét. — Ami keblében forrott, szeretete volna ki is mondani el is hallgatni. — Végre mégis ráhatározta magát a szólásra s úgy félig-meddig dűnyögve mondá : már látom, András komám egészen a papé. — Annak szavára hajt, annak szavával beszél. — Pedig hiába fárad, engem meg nem szédít, mert én csakugyan ki nem békülök soha semmiféle pappal.

Elég hiba ez is kedves István komám! s eléggé sajnálatra méltó, hogy a pap miatt haragban van aztán az Istennel is.

Mit? én, haragban jó Istenemmel?

No igen!

Én, haragban jó Istenemmel? Nem András komám, én imádom Istent a magam módja szerint, megtartom parancsait, s hogy Istennek tetszőbben is éljek, fogadom a kelmed beszédére, hogy a vasárnapot megszentelem azután nyugalommal. — De pappal, — legyen az bár melyik, ki nem békülök soha...

Mintha mondaná István komám: *szeretem Istent, de nem szeretem felebarátomat. — Pedig aki azt mondja, szereti Istent, de gyűlöli felebarátját, hazug az* amint az irás mondja. — De hát ne feleseljünk erről. — Az igaz, hogy az isteni-tiszteleten a pap szolgál, de csak szolgál s midőn tanít, nem magát tanítja, hanem az evangéliumot. — Nem ő imádkozik helyettünk Istenhez, hanem mi imádkozunk ő vele Istenhez s ha amit tanít, azt megtartjuk, az nekünk használ, az a mi javunkra van; neki legfeljebb azt az örömet szerzi meg, hogy nem hiába fáradozott. — Lásza István komám, én bejárok a paphoz. — És érzem, hogy az hasznomra van. — De az a gondolat sohasem fordult még meg fejemben, hogy én valami különös kegyelmet gyakorolnék vele azzal, hogy hozzá eljárók; sőt nem tudom neki eléggé megköszönni, hogy mikor hozzá megyek szívesen fogad s midőn jönék elfele tőle, szívesen maraszt. — Tőle tanultam én nagyon sokat, neki köszönhetem, hogy ma nem vagyok csak azzal a tanulmánynyal, mivel az iskolából kikerültem; tőle kaptam legjobb olvasmányaimat, melyeknek olvasása mellett, mindig több-több erőt nyertem az élethez s családom boldogságának munkálásához. — S miért tagadnám, hogy azokat a miket itt elbeszéltem, tőle hallám, mert gyakran elbeszélgettünk együtt a vasárnap megszenteléséről. — Hogy többet ne említsek, tőle hallám azt is, hogy külföldön már társulatok is alakultak arra, hogy kieszközöljék a vasárnap nyugalját, hogy rá vegyék a gazdag földbirtokoso-

kat, gyárosokat, kereskedőket, vasuti igazgatóságokat, hogy ha már egészen be nem szüntethetik is mindenütt a munkát, de legalább korlátozzák azt, hogy legyen egy kis nyugalom az azon száma nélküli ezreknek is, kik gyáraikban, kereskedéseikben stb. foglalkoznak; hogy azok is szabadon használhassák fel lelkük művelésére a vasárnapot.

No, azilyesekről szívesen hallok valamit, mondá István bátyánk.

Lássa István komám! ilyet és sok más jót lehet s lehetne attól a paptól hallani. — Nem rossz ember az. — A multkor is, hogy nála voltam s beszélgetésünkben ismét feljött a vasárnap megszentelése, tudja, abból az alkalomból, hogy most két hete, vasárnap délelőtt a harangozás alatt letört a Jászai tanácsnok szénás-szekere a templom mellett, — egy kis könyvecskét vett elő — Németül volt írva. — Elmondá, hogy az egy buzdító beszéd, melyet Helvétiaiban, ottan, honnan a mi vallástételünket is hozták s melyről helvétiai vallástételt követőknek is neveztetünk, tartotta egy Lombárd Sándor nevű uri ember, egy gazdag tőkepezés, ki a vasárnap megszentelésére alakult egyesületnek is elnöke.

Hát aztán mi volt abban a kis könyvben?

Sok jó kedves István komám! A többek közt felhívja abban a gyárosokat, nagykereskedőket, szüléket, gazdákat, hogy szenteljék meg s szenteltessék meg a vasárnapot családjukkal s szolgálatokban álló munkásaikkal s igyekezzenek ezt tenni addig, míg elő nem áll maga a munkás nép, hogy a vasárnap nyugalma követelje. A gyárosok, kereskedők szolgálkat s cselédeiket, a szülék gyermekeiket ne fogják el a vasárnap megszentelésétől, mert azoknak épen olyan joguk van ahhoz, hogy vasárnap pihenjenek, mint a gazdagoknak ahhoz, hogy parancsoljanak.

Hát hiszen ebben igaza is van!

Természetes, hogy igaza van! De tudja-e kedves komám, hogy miben áll ez? Ez épen abban áll, hogy vasárnap ne dolgoztassunk semmit, hogy legyen munka-szünet a gazdaságban,

a kereskedésben a műhelyekben, a hivatalokban és korcsmákban is. — S tegyük fel, hogy például nálunk jövő vasárnap már zárva lenne minden bolt és korcsma, kigyelmed azonban, vagy valaki más sürgősen megakarna venni valamit : bizony lármát ütne, talán még a városházára is felmenne s ott követelné a bolt kinyitását (mint nem régiben egy zsidó fakereskedővel akartak tenni, ki szombatján nem adott deszkát.)

No már ezt nem tenném, mert gondoskodom magamról ezután idejében.

De megtehetné más s bizony abban nagy igazsága van Lombard Sándor urnak, hogy a vasárnapi boltnyitásnak nem mindig a kereskedők az okai, hanem a vevők is, és méltán mondja, hogy a vevők nagyobb bűnösök e tekintetben, mint az eladók, mert ha a vevők nem zaklatnák a kereskedőt, az is szívesen használná vasárnapját.

Hát aztán, kedves András komám! azt szeretném tudni, hogy van-e az ilyes beszédeknek valami láttatja, haszna is?

Van. — A vasárnap megrontása egy időben már a külföldi protestánsok közt is nagyon lábra kapott; és nem csak törvénnyel, még pedig a legszigorubb törvénnyel, hanem buzdtás és lelkesítés útján is igyekeztek e nagy bajon segíteni. — Egyes lelkesült emberek elkezdtek szóval, majd társulatokba lépve : tettel munkálni azt, hogy a vasárnap megszenteltessék s munkásságuknak megvan az a kedvező eredménye, hogy napról napra szaporodik azon becsületes szabad emberek száma, kik nem büntetéstől való félelemből, hanem szabad és nemes elhatározásból önként szüntetik be a vasárnapi munkát. Hogy többet ne említsek, hát csak azt hozom fel, hogy Londonban, Anglia fővárosában van valami 6 ezer fiakkeres. — Ezek közt ezelőtt 20 évvel alig volt 600, ki vasárnap nem dolgozott; 1868-ban már 5800 volt azok száma, kik önként, minden külső kényszer nélkül otthon maradtak s nem állnak ki a piacra pénzt keresni. — Amerikában van 124 vasuttársulat; ezek közül 65 egészen beszüntette a vasárnapi meneteket;

59 pedig akképen korlátozta, hogy hivatalnokai és szolgálai a vasárnapnak legalább felével szabadon rendelkezhetnek. — Hát még ha az erkölcsi haszonra gondolunk, mely abból származott, hogy a korcsmák bezáratása folytán megkevesebült a részegeskedés s az ivás közbenelőállott veszekedés s vérengzések száma? Lássa komám, amint én olvastam, ezelőtt, míg a korcsmák Londonban vasárnap is nyitva voltak, csak egyetlen vasárnapon meg kellett 5 — 6 ezer embert büntetni amiatt, hogy leitta magát s rendetlenséget idézett elő az utczákon. — Ma már hire sincs az ilyennek. — Ezelőtt évenként több mint tiz, tizenöt ezer embert zártak el véres verekedés miatt, kiket többnyire a vasárnapi korcsmai korhelykedés vitt a bünbe; ma már egész éven át felényi verekedés sem fordul elő s így kevesebb munkás bünhődik. — Hát nem szép eredmény-e ez? Bizony ha mi is, egyesült erővel munkálkodnánk azon, hogy a vasárnap közzöttünk megszenteltessék, nagyon sok szép és kedves eredménye lenne annak. — Hány munkás, szorgalmas szegény ember találna pihenést, ki a tulságos munka miatt, idő előtt elveszti testi erejét s egészségét? — Hány szegény családnak maradna meg heti keresménye ha a vasárnap is nyitott korcsma, nem csalogatná s csábitaná be a családfőt egy-egy pohár pálinkára, miből eleinte csak 5 — 6 pohár pálinkával többnek megivása, de végre az egész családnak romlása következik be? — Hány család lenne boldogabbá azok közül, kik a családfőt hónapokon keresztül nem láthatják s kik épen amiatt jutnak végromlásra, erköcselenségbe, mert nincs közel az erős férfi, a családfő, ki őket vezetné, tanácsolná? És hányan nyernék meg az időt lelküknek táplálására? Tanulhatnának, nevelhetnék önmagukat a jó olvasmányok által s részt vehetnének olyan összejöveletekben, hol a hallottak által szívök nemesbül, lelkük művelődik!

Ez a szózat aztán már minket is illet, ugyebár András komám!

Illethet mindnyájunkat, ránk fér. — Nekünk ugyan még nincs társulatunk arra nézve, hogy minket, mint egyeseket ösz-

szeszedjen s közöttünk és általunk a vasárnap megszentelését munkába vegye. — De ha még nincs, lehet nem sokára. — Addig is azonban megtehetünk erre nézve mindent, mi tőlünk egyeseiktől függ.

András komám! Kelmed remekül beszél. — Hiszem, hogy nem fogja tőlünk sajnálni ezután sem utbaigazító szavait. — Keressük az alkalmat rá, hogy máskor is, többször is beszélgethessünk együtt erről a dologról. — Most pedig, mivel már csakugyan itt a reggel, adjon egy jelszót, mihez magunkat az újabb találkozásig alkalmazzuk.

András bátyánk igazi lelkesedéssel tekintett végig rajtunk s egész meghatottsággal mondá: atyámfi! én csak egyszerű ember vagyok; de amint érzek magam iránt, úgy érzek mindnyájuk iránt is. — Fogadják el hát, nem tőlem, hanem attól a lelkes embertől, Lombárd Sándortól, kinek nevét előbb felemlítém, fogadják el ezt az igazán bölcs utasítást: *„Dolgozzatok úgy mintha minden csak töletek függne és imádkozzatok úgy, mintha Isten nélkül semmit sem tehetnétek“*.

Teljesen megviradt. — És mit gondolsz te, ki e sorokat olvasád, minő érzelmekkel tértünk meg e névnapról tanyáinkra? Megmondom én. — Megelégedve önmagunkkal, hogy nem dorbéztunk s ohajtva jövőre, hogy minden összejövetelünk ilyen legyen. — És úgy tetszik, mintha azon jótékony változást, melyet bennünk az András bátyánk beszélgetése előidézett, munkás embereink is érezték volna. — Mikor tanyáinkra értünk, mint azt a többiektől is hallám, — embereink már mind a legserényebb munkában valának s ez, kivált István bátyáinkra oly hatást gyakorolt, hogy azon a napon kettős porciót adatott az enni valóból embereinek. — „Rajta fiuk, rajta kedves embereim!

csak szombatig tart; vasárnap pihenünk, nem dolgozunk többet“, kiálta embereinek, kik csudálkozva látták a gazda addig soha nem tapasztalt serénységét és lelkesedését.

Reánk nézve tehát e nap s az elmúlt éjszaka nem mult el hiába. — Tanultunk, okultunk. — Adja Isten, hogy okuljanak leírásomból mások is, hogy jöjjön el hozzánk Istennek boldog országa

DE BALLACI GEZA

